

Τίτλος

Όταν η Ελλάδα επέλεξε να ενταχθεί στην ολιγομελή το 1981 Ευρωπαϊκή Κοινότητα, τα κριτήρια που κυριάρχησαν ήταν πολιτικά. Η χώρα ταύτιζε πλέον την πορεία της με εκείνη των πιο αναπτυγμένων βιομηχανικών χωρών της δυτικής Ευρώπης και του κόσμου. Πολλοί τότε από το ΠΑΣΟΚ υποστηρίξαμε ότι η ένταξη στη «λέσχη των πλουσίων» απειλούσε την εθνική μας υπόσταση, την οικονομική ανεξαρτησία και την κοινωνική ειρήνη. Έχοντας κατά νου αυτές τις απειλές, το ΠΑΣΟΚ πήρε τη διακυβέρνηση της χώρας αναλαμβάνοντας πρωτοβουλίες για την διασφάλιση τόσο της ουσιαστικά ισότιμης συμμετοχής της Ελλάδας στα όργανα της Ένωσης όσο και της αναπτυξιακής δυναμικής μέσα στον εντεινόμενο οικονομικό ανταγωνισμό. Οι διαρθρωτικές πολιτικές που ξεκίνησαν μετά τις πρωτοβουλίες των Κυβερνήσεων του Α. Παπανδρέου και εκδηλώθηκαν πρώτα με τα ΜΟΠ και μετά με τα ΚΠΣ, έφεραν στην Ελλάδα όχι μόνον σημαντικές ποσότητες κονδυλίων αλλά και τεχνογνωσία για τον σχεδιασμό και την εφαρμογή πολυετών και σύνθετων προγραμμάτων που έλλειπε ως τότε από τη χώρα. Η εικοσαετής πλέον εφαρμογή αυτών των προγραμμάτων έχει σημαντικά συμβάλει στην αλλαγή των βραχυπρόθεσμων και ευκαιριακών πρακτικών που συνηθίζονταν κατά το σχεδιασμό του προγράμματος δημοσίων επενδύσεων. Και ταυτόχρονα επέτρεψαν την αναβάθμιση της κοινωνικής πολιτικής για τη βελτίωση της θέσης των πτωχότερων στρωμάτων της ελληνικής κοινωνίας.

Επιστέγασμα της στρατηγικής και των προσπάθειών του ΠΑΣΟΚ ήταν σε πολιτικό επίπεδο η ένταξη της Κύπρου στην Ε. Ένωση, σε οικονομικό επίπεδο η ένταξη της Ελλάδας στο ευρώ και σε οργανωτικό η πραγματοποίηση των Ολυμπιακών Αγώνων της Αθήνας. Καθώς δε δημοσιεύονται τα πιο πρόσφατα στοιχεία από τη στατιστική υπηρεσία της Ε. Ένωσης, διαπιστώνουμε ότι η οικονομική σύγκλιση που ξεκίνησε πριν 20 περίπου χρόνια κινείται σε θετική τροχιά, δικαιώνοντας τις επιλογές των δεκαετιών του 1970 και του 1980. Ήδη

ορισμένες από τις ελληνικές περιφέρειες έχουν υπερβεί το όριο που δικαιολογεί τη χρηματοδότησή τους από το Ταμείο Περιφερειακής Ανάπτυξης και εισήλθαν σε μεταβατική περίοδο για τον απογαλακτισμό τους από τις ενισχύσεις αυτές. Ο κύκλος της σύγκλισης αρχίζει να κλίνει και οι έλληνες θα μπορούν να αισθάνονται πολύ ικανοποιημένοι γι' αυτό. Το κατά κεφαλή ΑΕΠ της Ελλάδας έφτασε το 2005 το 84% του μέσου όρου της ΕΕ-25, από 71% που ήταν το 1997, και προβλέπεται να περάσει το 91% το 2008.

Μαζί με το κατά κεφαλή ΑΕΠ κινήθηκαν θετικά και πολλά άλλα μεγέθη, όπως η παραγωγικότητα ανά απασχολούμενο, που πέρασε από το 87% (ΕΕ-25) το 1997 στο 101% το 2005, και ανά ώρα εργασίας από 61% στο 72% αντίστοιχα. Η ακαθάριστη μισθοδοσία των υπαλλήλων υπερδιπλασιάστηκε από τα 22,9 δις ευρώ το 1995 στα 48 δις ευρώ το 2005, παραμένοντας στο 26% του ΑΕΠ περίπου, οι δε κοινωνικές παροχές του κρατικού προϋπολογισμού πέρασαν από το 15% του ΑΕΠ στο 18% (μέσος όρος ΕΕ-25 16%) και η ενίσχυση της κοινωνικής ασφάλισης από 12% του ΑΕΠ στο 14% (μέσος όρος ΕΕ-25 10%). Από την άλλη πλευρά, τα συγκριτικά επίπεδα τιμών στην τελική κατανάλωση μεταβλήθηκαν ελάχιστα: 84% του μέσου όρου των ΕΕ-25 το 1995, 87% το 2005. Οι προσπάθειες στον τομέα της υγείας αναγνωρίζονται από τους πολίτες, οι οποίοι σε ποσοστό 53% θεωρούσαν το 2001 τις παρεχόμενες υπηρεσίες «πολύ καλές» έναντι 15% των πολιτών της ΕΕ-15.

Και οι 13 περιφέρειες της χώρας επωφελήθηκαν από την ανάπτυξη αυτή, η κάθε μια ανάλογα με το σημείο εκκίνησής της και πολλές άλλες παραμέτρους. Τις μεγαλύτερες αυξήσεις του κατά κεφαλή περιφερειακού ΑΕΠ μεταξύ 2000 και 2004 πέτυχαν η Θεσσαλία και η Αττική, τις μικρότερες η Στερεά, η Πελοπόννησος και η Δυτική Ελλάδα. Το περιφερειακό κατά κεφαλή ΑΕΠ της Αττικής εκτιμάται ότι έφτασε το 2004 στο 112,7% του μέσου όρου της ΕΕ-25, ακολουθούμενο από του Νότιου Αιγαίου (102%), της Στερεάς (86%) και της Κρήτης (81%). Η σχέση της πλουσιότερης προς την πτωχότερη περιφέρεια της Ελλάδας ήταν το 2004 2,1:1, ένας λόγος που βρίσκεται εντός των ορίων των ευρωπαϊκών πρακτικών. Ο

αντίστοιχος λόγος στην Ιταλία είναι 2,1 επίσης, στη Γαλλία 2,0, στη Γερμανία 2,6, στη Σουηδία 1,4, και στο Ενωμένο Βασίλειο 3,6.

Η αναπτυξιακή αυτή πορεία της Ελλάδας βασίστηκε στο κλασσικό υπόδειγμα που δίνει έμφαση στις επενδύσεις για την αξιοποίηση των φυσικών πλουτοπαραγωγικών πόρων, της τεχνολογίας που μεταφέρεται μέσω του εξοπλισμού ή της κατάρτισης και των υποδομών κυρίως για τις μεταφορές και τις συγκοινωνίες, την ενέργεια και τις τηλεπικοινωνίες. Οι φυσικοί πόροι όπως ο βωξίτης, ο λιγνίτης και άλλα ορυκτά, τα καλλιεργήσιμα εδάφη και τα υδατικά αποθέματα αλλά κυρίως η θάλασσα, οι παραλίες, η ηλιοφάνεια και η πολιτιστική κληρονομιά αποτέλεσαν πηγές ευημερίας και συνεχίζουν να τροφοδοτούν με εισόδημα μεγάλα τμήματα του πληθυσμού μέσω του τουρισμού, της ναυτιλίας και της ιχθυοκαλλιέργειας. Όμως, τα τελευταία χρόνια, το υπόδειγμα αυτό πλησιάζει τα όριά του και η Ελλάδα πρέπει να ετοιμάζεται για την επόμενη φάση. Οι ορυκτές και εδαφικές πρώτες ύλες είναι περιορισμένες, γεγονός που αυξάνει το κόστος και δυσκολεύει την εμπορία. Οι παραλίες και η πολιτιστική κληρονομιά δεν είναι μονοπώλιο της Ελλάδας, πολλές άλλες χώρες έχουν ανακαλύψει τις φυσικές τους ομορφιές και τις προσφέρουν σε χαμηλές τιμές και καλή ποιότητα εξυπηρέτησης. Οι νέες τεχνολογίες οδηγούν σε νέα προϊόντα και υπηρεσίες από τις ίδιες «πρώτες ύλες». Μια νέα προσέγγιση της αναπτυξιακής στρατηγικής είναι αναγκαία.

Με δεδομένο ότι η ανταγωνιστικότητα των ελληνικών προϊόντων και υπηρεσιών στον περιφερειακό και στον παγκόσμιο πλέον στίβο υφίσταται έντονες πιέσεις από χώρες που είτε αναβαθμίζουν συνεχώς τα προϊόντα τους είτε τα προσφέρουν σε χαμηλότερες τιμές, ενίοτε και τα δυο, οδηγούμαστε σε επιλογές που πρέπει να απασχολήσουν τα πολιτικά κόμματα και την κοινωνία των πολιτών στο σύνολό της. Πρόσφατα ανακοινώθηκαν τα αποτελέσματα της σφυγμομέτρησης του Ευρωβαρόμετρου, όπου οι έλληνες αναδεικνύονται από τους πιο απαισιόδοξους πολίτες της ΕΕ για τα οικονομικά της χώρας τους: 18% των ελλήνων θεωρούν την παρούσα κατάσταση της οικονομίας «καλή», όταν ο

μέσος όρος της ΕΕ είναι 52%, οι δε σκανδιναβικές χώρες ξεπερνούν το 90%. Οι μόνες χώρες με πιο απαισιόδοξους πολίτες από την Ελλάδα είναι η Ρουμανία, η Βουλγαρία, η Πορτογαλία και η Ουγγαρία. Σε πολλούς προβληματισμούς θα πρέπει να μαςβάλει αυτή η αντίληψη.

Κανείς δεν θα ήθελε να συμμετέχει η Ελλάδα στον ανταγωνισμό των χωρών για προσέλκυση παραγωγικών επενδύσεων με βάση το χαμηλό κόστος εργασίας και τους ακατέργαστους πλουτοπαραγωγικούς πόρους. Κατά συνέπεια είναι μονόδρομος η αύξηση της προστιθέμενης αξίας, χάρις στη βελτίωση της ποιότητας, στην καινοτομία και τα διαφοροποιημένα προϊόντα, στην συνεχή και ταχεία ενσωμάτωση νέας γνώσης στα προϊόντα και τις υπηρεσίες που διατίθενται στην αγορά. Κάτω απ' αυτή τη σκοπιά, η εκπαίδευση και η κατάρτιση, η επιστημονική και τεχνολογική έρευνα, οι τεχνικές υπηρεσίες και το μάρκετινγκ, οι διεπιχειρηματικές συνεργασίες και οι συνεργασίες μεταξύ παραγωγών και χρηστών της νέας γνώσης αποκτούν ιδιαίτερη θέση στο αναπτυξιακό υπόδειγμα και βάρος στην αναπτυξιακή πολιτική για το χτίσιμο ανταγωνιστικών πλεονεκτημάτων απέναντι στις άλλες χώρες.

Συχνά ακούμε τον αρνητικό αφορισμό για την εμπορευματοποίηση της γνώσης, μια επίκληση από το παρελθόν που έχει χάσει το νόημά της αφού πλέον περισσότερες γνώσεις παράγονται και ελέγχονται από τις επιχειρήσεις παρά από τα δημόσια πανεπιστήμια και ερευνητικά κέντρα. Η πρόκληση είναι σήμερα η παραγωγή νέας γνώσης και η ταχεία ενσωμάτωση των αποτελεσμάτων της έρευνας σε νέα προϊόντα και υπηρεσίες, αυξάνοντας τις καινοτομίες που διατίθενται στις διεθνείς αγορές. Το βάρος της εκπαιδευτικής πολιτικής μετατίθεται από την πρωτοβάθμια και τη δευτεροβάθμια εκπαίδευση στην τριτοβάθμια και στην δια βίου εκπαίδευση: την τριτοβάθμια γιατί τροφοδοτεί άμεσα τον παραγωγικό ιστό με μεγάλο μέρος των νέων γνώσεων και τη δια βίου γιατί επικαιροποιεί συνεχώς τις γνώσεις του ανθρώπινου δυναμικού. Η τριτοβάθμια εκπαίδευση επωμίζεται μια δεύτερη εξίσου βασική λειτουργία, επί πλέον της παραδοσιακής της λειτουργίας να παράγει στελέχη ικανά να

ανταποκρίνονται στις σημερινές και τις μελλοντικές ανάγκες της οικονομίας και της κοινωνίας: την παραγωγή γνώσης άμεσα διαθέσιμης στους οικονομικούς και κοινωνικούς οργανισμούς για την επίλυση προβλημάτων και τη χάραξη αναπτυξιακής στρατηγικής για το μέλλον. Ταυτόχρονα, τα πανεπιστήμια αποκτούν υποδομές και συσσωρεύουν γνώσεις που μπορεί να διατεθούν με μορφή τεχνολογικών ή άλλων συμβουλευτικών υπηρεσιών προς την οικονομία και την κοινωνία, εντασσόμενα έτσι άμεσα στην κοινωνική εξέλιξη και αποδίδοντας στους φορολογουμένους ή άλλους χρηματοδότες τους οφέλη πολλαπλάσια απ' αυτά της εκπαίδευσης.

Για παρόμοιους λόγους, η ερευνητική πολιτική μετατοπίζει το κέντρο βάρους της σε εστιασμένα πεδία με προοπτική απόδοσης νέων επιστημονικών και τεχνολογικών τομέων, σε συνενώσεις και δικτυώσεις οργανισμών έρευνας, παραγωγής και εμπορίας, σε προγράμματα προσανατολισμένα από κοινού από τις επιχειρήσεις, την ερευνητική κοινότητα και την Κυβέρνηση. Η βασική έρευνα χάνει αρχικά έδαφος στις προτεραιότητες της πολιτικής λόγω της πιεστικής ανάγκης για γνώσεις άμεσα αξιοποιήσιμες. Στη συνέχεια το επανακτά γιατί οι αναβαθμισμένοι μηχανισμοί αξιοποίησης της νέας γνώσης συντομεύουν το χρόνο ανάμεσα στην ανακάλυψη και στην ενσωμάτωση στη διαδικασία παραγωγής ή λήψης αποφάσεων.

Το νέο αναπτυξιακό υπόδειγμα, χωρίς να αγνοεί τη σημασία των υποδομών, θέτει το κέντρο βάρους στην ανάπτυξη και στην εκμετάλλευση της γνώσης, την ανάπτυξη δεξιοτήτων και δομών τεχνολογικής υποστήριξης, την ποιότητα των συντελεστών παραγωγής, τη διαμόρφωση καινοτομικών συμπεριφορών στο χώρο της ζήτησης. Η οικονομία της γνώσης δεν είναι ένα απλό σύνθημα που επινοήθηκε τα τελευταία χρόνια για να αποπροσανατολίσει την εκπαιδευτική ή την επενδυτική πολιτική. Αποτελεί μια στρατηγική με την οποία χτίζουμε το ανταγωνιστικό πλεονέκτημα της χώρας διατηρώντας στο μέγιστο δυνατό τις κοινωνικές κατακτήσεις και την κατανομή της παραγόμενης προστιθέμενης αξίας προς όφελος όλων των συντελεστών της παραγωγής, χωρίς να εξαντλούμε τα

φυσικά πλεονεκτήματα της χώρας. Χάρης σ' αυτήν, η κοινωνική λογοδοσία των πανεπιστημίων δεν είναι μια ρητορική διατύπωση, έχει πολύ συγκεκριμένο περιεχόμενο και δείκτες με τους οποίους μετράται. Η συμμετοχή των επιχειρήσεων σ' αυτήν προϋποθέτει ενεργοποίηση τόσο των εργοδοτών όσο και των εργαζομένων για τη διαρκή απόκτηση νέων δεξιοτήτων και γνώσεων, αλλά και τη δημιουργία ενός νέου τύπου επιχειρηματικής δραστηριότητας στενά συνδεδεμένης με τις γνώσεις που παράγονται ή διακινούνται στα πανεπιστήμια και στα ερευνητικά κέντρα. Τέλος, ο αναπτυξιακός ρόλος της δημόσιας διοίκησης αναβαθμίζεται για να μπορέσει να καλύψει και αυτή τις ανάγκες συντονισμού των κοινωνικών εταίρων και τις ατέλειες της αγοράς.

Πόλεις μεγάλου και μεσαίου μεγέθους, με βιομηχανική και ακαδημαϊκή παράδοση αποτελούν χώρους όπου αναπτύσσονται ανταγωνιστικά πλεονεκτήματα χάρις στην εκμετάλλευση της νέας γνώσης, την εισαγωγή και τη διάχυση των καινοτομιών. Συνήθως, οι πρωτεύουσες είναι εκείνες που αποτελούν τις πλέον οικονομικά αναπτυγμένες περιφέρειες μιας χώρας και τροφοδοτούν μέσω των αυξημένων εισροών τις υπόλοιπες περιφέρειες της χώρας. Αξιοσημείωτες εξαιρέσεις στην Ε. Ένωση αποτελούν το Μιλάνο, το Αμβούργο και αρκετές άλλες πόλεις της Γερμανίας. Η Ιταλία και η Γερμανία όμως είναι αφενός μεγάλες πληθυσμιακά αφετέρου ιδιαίτερα αποκεντρωμένες χώρες.

Θα μπορούσαν η Αθήνα και η Αττική να παίξουν το ρόλο της ατμομηχανής για το σύνολο της οικονομίας της Ελλάδας; μέχρι σήμερα κατηγορούνται ότι απομυζούν τους οικονομικούς πόρους που διαθέτει η χώρα για αναπτυξιακούς σκοπούς, την υπερσυγκέντρωση κεφαλαίων και ανθρώπινου δυναμικού και το στρεβλό αναπτυξιακό τους υπόδειγμα. Κάθε φορά που σχεδιάζονται τα κοινοτικά πλαίσια στήριξης καταβάλλεται ιδιαίτερη προσπάθεια να διοχετευθούν πολύ περισσότεροι πόροι εκτός Αττικής, αναλογικά με τον πληθυσμό της και με το μέγεθος των παραγωγικών δραστηριοτήτων. Με ποιο τρόπο θα ήταν δυνατή η ανάδειξη της Αττικής σε ένα μείζον ευρωπαϊκό και μεσογειακό παραγωγικό

κέντρο που θα συμπαρέσυρε στην αναπτυξιακή της τροχιά και τις υπόλοιπες περιφέρειες της Ελλάδας και ίσως γειτονικών χωρών;

Η τυπολογία του Ευρωπαϊκού Δικτύου Χωρικού Σχεδιασμού (ESPON) κατατάσσει την Αθήνα/Αττική στην τρίτη κατηγορία των ισχυρών Ευρωπαϊκών Μητροπολιτικών περιοχών Ανάπτυξης (*strong MEGAs*). Στην ίδια ενότητα πόλεων εντάσσονται το Ελσίνκι, το Γκέτεμποργκ, το Όσλο, το Μάντσεστερ, το Δουβλίνο και η Γενεύη, πόλεις που χαρακτηρίζονται από σχετικά μεγάλο μέγεθος, ανταγωνιστικότητα και ισχυρό ανθρώπινο κεφάλαιο. Ενώ η πρώτη κατηγορία περιλαμβάνει τις δυο αναπτυγμένες mega-πόλεις της Ευρώπης, το Λονδίνο και το Παρίσι, στη δεύτερη κατηγορία ανήκουν οι μητροπολιτικές περιοχές της Ρώμης, του Μιλάνου, της Βαρκελώνης, της Μαδρίτης, της Βιέννης, της Ζυρίχης, του Μονάχου και άλλες περιφέρειες βορειότερα, ως την Κοπεγχάγη και τη Στοκχόλμη. Οι περιφέρειες αυτές χαρακτηρίζονται ως «ευρωπαϊκοί κινητήρες» (*European engines*) για το ρόλο που παίζουν στην ευρωπαϊκή ανάπτυξη και αποτελούν πόλους έλξης τόσο παγκόσμιων επενδυτικών κεφαλαίων όσο και υψηλής ποιότητας ανθρώπινου δυναμικού, με αποτέλεσμα να τροφοδοτείται συνεχώς ο «ενάρετος κύκλος» της ανάπτυξης. Γιατί να μην επιδιώξουμε να δημιουργήσουμε τις προϋποθέσεις ώστε να ανέβει η Αττική κατά μια κατηγορία σ' αυτήν την κατάταξη, φέρνοντας και την Ελλάδα στο κέντρο ενδιαφέροντος των επενδυτών και των στελεχών υψηλού επιπέδου; Μια τέτοια προσπάθεια θα είχε οφέλη και για την υπόλοιπη χώρα. Θα ήταν όμως εφικτή και με ποιες προϋποθέσεις;

Αν κοιτάξουμε πάλι τα αναπτυξιακά χαρακτηριστικά της Αττικής με βάση τους στατιστικούς δείκτες, διαπιστώνουμε ότι η πολυπληθέστερη περιφέρεια της Ελλάδας υπερτερεί άλλων περιφερειών της κατηγορίας της αλλά και της «ανώτερης κατηγορίας» ως προς την πληθυσμιακή πυκνότητα, τη ερευνητική δαπάνη των δημόσιων ερευνητικών κέντρων και των πανεπιστημίων, την ανάπτυξη των υπηρεσιών και του δημόσιου τομέα και την προστιθέμενη αξία στις υπηρεσίες. Υστερεί όμως σημαντικά ως προς την προστιθέμενη αξία στη

βιομηχανία και τη γεωργία, στη μεταποίηση υψηλής τεχνολογίας, στην απασχόληση πτυχιούχων της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης και στη δια βίου μάθηση. Οι αδυναμίες αυτές, που είναι και αδυναμίες του συνόλου της Ελλάδας, επηρεάζουν αρνητικά την ελκυστικότητα της Αττικής προς τους επενδυτές που ενδιαφέρονται για τους τομείς υψηλής προστιθέμενης αξίας, αλλά και το ανθρώπινο δυναμικό υψηλών δεξιοτήτων.

Τι σημαίνουν οι αδυναμίες αυτές για την Κυβερνητική πολιτική και την κατανομή των αναπτυξιακών κινήτρων; Σημαίνουν κατ' αρχή εντατική και συνεχή προσπάθεια αναβάθμισης του τεχνολογικού περιεχομένου και των οργανωτικών ικανοτήτων των λειτουργουσών επιχειρήσεων, οργανισμών και δημοσίων υπηρεσιών. Προϊόντα και υπηρεσίες που διατίθενται σήμερα με χαμηλή προστιθέμενη αξία πρέπει να αναβαθμιστούν για να ανταγωνίζονται τα ομοειδή τους που παράγονται σε οικονομίες έντασης γνώσης και όχι σε οικονομίες χαμηλού κόστους εργασίας. Χαρακτηριστικά παραδείγματα αποτελούν το τουριστικό προϊόν, τα τρόφιμα και τα κλωστοϋφαντουργικά. Σημαίνουν κατά δεύτερο λόγο την ανάδυση νέων επιχειρηματικών πρωτοβουλιών από επιχειρηματίες που θα καλύψουν νέες ή λανθάνουσες ανάγκες της διεθνούς αγοράς και οι οποίοι κατά τεκμήριο διαθέτουν υψηλό επίπεδο τεχνικών γνώσεων και οργανωτικών και εμπορικών δεξιοτήτων. Οι πολυπόθητες άμεσες ξένες επενδύσεις μπορεί να ακολουθήσουν εφόσον διαπιστώσουν οι ενδιαφερόμενοι επενδυτές την εσωτερική αναπτυξιακή δυναμική και τη διαθεσιμότητα επαρκούς ανθρώπινου δυναμικού και θετικού διοικητικού περιβάλλοντος.

Το Πρόγραμμα του ΠΑΣΟΚ για την επερχόμενη τετραετία αλλά και για τους στρατηγικούς προσανατολισμούς της αναπτυξιακής πολιτικής της χώρας έχει διαθέσει την πρώτη του ενότητα για την κοινωνία και την οικονομία της γνώσης ως βασική συνιστώσα του δίπτυχου «Δίκαιη Κοινωνία – Δυνατή Ελλάδα». Αναγνωρίζει την ανάγκη να διατεθεί το 5% του ΑΕΠ για την παιδεία και το 1,5% για την επιστημονική και τεχνολογική έρευνα, με ουσιαστική συμμετοχή των επιχειρήσεων στις δαπάνες για την έρευνα και τη δια βίου κατάρτιση. Δίνει

έμφαση στην ανάπτυξη της δημιουργικότητας, της διαπολιτισμικότητας και της ποιότητας στην υποχρεωτική εκπαίδευση, ώστε να τεθούν γερά θεμέλια για τη συμμετοχή στην τριτοβάθμια εκπαίδευση και στην έρευνα. Προωθεί ένα πανεπιστήμιο ανοιχτό, ποιοτικό και ανταποδοτικό στην κοινωνία, εξωστρεφές και ανταγωνιστικό στον ευρωπαϊκό και τον παγκόσμιο χώρο. Υποστηρίζει τη γενικευμένη διαρκή επιμόρφωση για τον πολίτη και τους εργαζόμενους, με συστράτευση σ' αυτό το στόχο όλων των επαγγελματικών και εκπαιδευτικών οργανισμών. Προτείνει τη χάραξη μιας στρατηγικής για την καινοτομία και την έρευνα που θα δώσει στην οικονομία διεξόδους σε νέες αγορές, που είναι απλησίαστες ως σήμερα λόγω της υψηλής έντασης γνώσεων που ενσωματώνονται στα παραγόμενα προϊόντα και ιδίως στις υπηρεσίες. Η τεχνολογική, οργανωτική και εμπορική καινοτομία θα κάνει τη διαφορά από τους σημερινούς ανταγωνιστές και θα βοηθήσει τη μετάβαση της Ελλάδας στο νέο αναπτυξιακό υπόδειγμα.

Η πρόκληση είναι μπροστά μας. Περιμένει να εξειδικεύσουμε τους στόχους μας και τις δράσεις μας, σε συνεργασία με τους κοινωνικούς εταίρους. Το ΠΑΣΟΚ είναι έτοιμο να το κάνει και θα το κάνει ως Κυβέρνηση.